

MARGIT MOGENSEN: *Landbruget i dansk malerkunst ca. 1840–1915*. Kbh., Landbohistorisk Selskab, 1984. 144 s. 65 ill. (heraf 15 i farver). 148 kr.

Landbruget i dansk malerkunst er en flot bog, smukt udført lay-out og velvalgte gode illustrationer. Den falder i to dele: Først en kronologisk disponeret gennemgang af den nationale malerkunsts udvikling og forskellige retninger i perioden 1840–1915, og dernæst tyngdepunktet: en gennemgang af snart sagt alle temaer inden for landbruget som er blevet forevigt af danske malere i ovennævnte periode. Bogen afsluttes med en nyttig selektiv oversigt over landbrugshistoriske malerier. Oversigten dækker bl.a. de værker, der detaljeret omtales i teksten, men ikke gengives.

Margit Mogensen giver udmærkede og præcise svar på de grundlæggende spørgsmål om kunsternes emne- og motivvalg. Til gengæld må man undres over formuleringen af bogens vel nok vigtigste spørgsmål: »I hvilken grad kan det, vi opfatter som virkelighed genkendes? Hvordan skal dette egentlig forstås? Mener Margit Mogensen, at vi alle har en fælles virkelighedsopfattelse, og betyder det, at hun ser kunstværkerne som en slags fotografier, hvor en objektiv virkelighed måske kan genkendes på trods af, at også fotografier er blevet til i en bestemt sammenhæng, hvor virkelighedsopfattelsen er et relativt begreb? Om genremaleriet advarer hun rigtig nok mod »at tro, at det er virkeligheden på landet, man får at se«, hvilket åbenbart betyder, at andre kunstnere viste verden, som den virkelig var. Det kan forekomme banalt i denne sammenhæng at fremhæve den traditionelle historiske metodes skel mellem beretning og levn. Men det er overraskende, at forfatteren – formodentlig bevidst – har undladt at gå nærmere ind på forholdet mellem kunstværkerne som beretning om den samtidige virkelighed og samme maleriers vidnesbyrd om kunsternes personlige virkelighedsopfattelse. Den uklare brug af begrebet »virkelighed« kommer til orde flere steder i bogen. Om Michael Ancher skriver forfatteren f.eks., at han med tiden »kom stadig tættere på fiskernes virkelige hverdag«. Der savnes en kritisk forholden sig til de forskellige lag i kunstværkerne. Teksten bevæger sig på overfladen. Med bred hånd fortælles om landbrugets udvikling suppleret med traditionspræget omtale af dette eller hint kunstværk. Det føles som en undervurdering af den brede læserskare, som bogen tydeligvis henvender sig til.

Karakteristisk for forfatterens virkelighedsbegreb er hendes brug af – ikke den samtidige fiktion – men af landbohistoriske kildesamlinger (dagbøger og erindringer), når maleriernes emner skal forklares. Men det er jo ikke tilfældigt, at malerkunstens forskellige retninger ofte betegnes med begreber hentet i den litterære verden. Litteratur og malerkunst i 1800-tallets anden halvdel har det tilfælles, at begge kunstarter hentede deres inspiration i virkelighedens verden så at sige, men at kunstnerne dernæst havde frit spillerum inden for det en gang givne paradigme for deres personlige tolkning af den »virkelighed«, de opfattede. – Hvor fint ville ikke bogens gengivne malerier stå til Henrik Pontoppidan, Herman Bang o.s.v. Omvendt burde spørgsmålet om kunstens forhold til det samtidige landbohistoriske kildemateriale være rejst. Som det er nu, foregøgles læseren, at det er den samme verden, der skildres f.eks. i P.C. Skovgaards dejlige maleri fra idyllen ved Halleby å og husmandskonen Karoline Graves' erindringer fra samme egn. Ved lanceringen af sin seneste film »Ran« udtalte filminstruktøren Kurosawa: »Jeg ser billeder i mit hoved, der er langt smukkere og stærkere end virkelighedens«. Dette er kunstnerens ret – ja, vel egentlig hans pligt, hvis det

skal være kunst – og det er i det lys et end nok så socialrealistisk maleri må ses og vurderes, også af historikeren.

Niels Peter Stilling

JENS CHRISTENSEN: Storlandbrug – Industrifinansiering 1850–1915. En studie i sammenhængen mellem kapitalakkumuleringen i storlandbruget og finansieringen af det industrielle gennembrud i Danmark 1850–1915 med baroniet Guldborgland som eksempel. Kbh., Landbohistorisk Selskab, 1984. 170 s. 80 kr.

Forfatterens udgangspunkt er spørgsmålet om, hvorfra og hvordan det industrielle gennembrud finansieredes i Danmark i anden halvdel af det 19. århundrede. I hvilke(n) sektor(er) skete den nødvendige kapitaldannelse, og hvordan formidledes denne videre til bl.a. håndværk og industri?

Et dækkende svar på disse spørgsmål ville kræve meget omfattende studier i forskelligartede grupper af regnskabsmateriale; nærværende bog, oprindeligt en specialeopgave ved Københavns Universitet, bliver da også kun et erkendt delprojekt heraf, nemlig at efterprøve den hypotese, at der i storlandbruget fandt en kapitalakkumulation sted, som kunne danne et væsentligt grundlag for industriens finansiering i perioden 1850–1915. Som objekt for undersøgelsen er valgt baroniet »Guldborgland« på Lolland (Rosenørn-Lehn). Arkivet herfra er tilsyneladende komplet og indeholder både driftsregnskaber og privat regnskabsmateriale, der vil kunne vise kapitaloverførsel til andre erhvervssektorer. Problemerne med netop at vælge et baroni er, at godset var underkastet lovgivningen om fideikommiss, d.v.s. at ejendomsretten var beskåret m.h.t. salg, belåning m.v., og at det heller ikke gennem sin størrelse og det forholdsvis sene fæstegodssalg kan siges at være særligt repræsentativt – et forhold som forfatteren dog er opmærksom på og diskuterer i bogens slutning.

En stor del af bogen rummer en beskrivelse af det anvendte kildemateriale samt en grundig analyse af regnskaberne muligheder for at give udsagn om såvel Orebygårds avl som baroniet Guldborgland som helhed. Det er et solidt og forbilledligt stykke arbejde Jens Christensen her lægger frem i tabeller, figurer og kommenterende tekst. Mange træk følger den generelle tendens i disse årtier, men afvigelser forekommer naturligvis også, bestemt som de vil være af lokale varianter. Af interesse også uden for den landbohistoriske læserkreds er bogens slutning, der oplyser i hvilket omfang godsdriften gav mulighed for at investere, samt hvor disse investeringer blev foretaget. Taget som helhed bliver billedet følgende: ¼ af investeringerne gik til den kapitalistisk organiserede produktion, d.v.s. industri og godser; ¼ gik til simpel vareproduktion, d.v.s. håndværk, gårde og huse; ½ gik til omsætning og varecirkulation og resten på anden vis. På denne baggrund må man tilslutte sig forfatterens egen konklusion, nemlig at det *ikke* er lykkedes ham at vise, at der i storlandbruget 1850–1915 akkumuleredes så store kapitaler, at de kunne yde et væsentligt bidrag til industriens finansiering. Tværtimod – i en årrække gav Orebygårdregnskabet underskud, omend andre indtægtskilder sikrede, at der alligevel opstod ledig kapital. Men kun 14% gik direkte over i industrivirksomhed!

Forfatterens konklusioner ligger på linie med resultaterne fra tidligere arbejder